

## ПЕРША СЕСІЯ МІЖНАРОДНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ШКОЛИ

## КОНФЕРЕНЦІЇ. СЕМІНАРИ. ЧИТАННЯ



ФІЛОСОФСЬКЕ осмислення місії, ролі і функцій бібліотеки в інформаційному суспільстві, для якого характерна перевага технократичної свідомості, є винятково актуальним завданням, від розв'язання котрого багато в чому залежить доля світової культури, збереження гуманістичних основ суспільства та його подальший стійкий розвиток. Постановка і наукове рішення цього завдання узгоджується з положеннями Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх», в якій бібліотеки визначаються як загальнодоступні й безкоштовні точки доступу до світових інформаційних ресурсів.

Саме в рамках цієї програми 12-21 вересня 2004 р. у м. Калінінграді (а також у районному центрі – м. Черняхівську, Російська Федерація) з метою сприяння розробці філософських основ розвитку бібліотеки як центральної ланки системи соціально-інформаційних комунікацій і транслявання знань відбулася перша сесія Міжнародної бібліотечної філософської школи. Відразу ж хочеться відзначити важливу роль школи в об'єднанні всіх причетних до великої місії бібліотеки людей, які роблять великий внесок у просування перспективних ідей. До участі у роботі школи було запрошено і представника Національної парламентської бібліотеки України.

Організаторами школи були Міністерство культури і мовних комунікацій Російської Федерації, Академія перепідготовки працівників мистецтва, культури і туризму Мінкультури Росії (Москва), Російський комітет Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх», Адміністрація Калінінградської області, Калінінградська обласна універсальна наукова бібліотека, Калінінградський державний університет, Будинок книги ім. А. П. Чехова Черняхівського району Калінінградської області.

Робота школи була націлена на розгляд таких проблем:

- дослідження ролі бібліотеки в економічному, культурному і технологічному прогресі суспільства, у соціалізації та творчому розвитку особистості, гармонізації соціальних відносин; розгляд закономірностей трансформації бібліотеки в електронну епоху;

- формування репрезентативної науково-методологічної бази для розробки концепцій, стратегій, довгострокових програм і проектів розвитку бібліотек у контексті нової соціокультурної парадигми й інформатизації суспільства.

Оригінальність даної школи полягала в тому, що вона була покликана поєднати евристичний процес пошуку філософського знання з освітнім інструментарієм, завдяки чому передбачається створення принципів нових умов генерації ідей та їхньої трансляції в суспільну свідомість.

Було дуже символічним, що Міжнародна бібліотечна філософська школа проводилася саме в Калінінграді, тому що тут народився і творив один із найвизначніших філософів –

Іммануїл Кант (1724-1804), спадщину якого вивчає і розвиває кафедра філософії Калінінградського державного університету. Крім того, регіон Балтії – споконвічне місце багатонаціональних культурних, наукових і економічних зв'язків, вузловий пункт обміну ідеями, технологічними та соціальними досягненнями народів Європи й усього світу.

До участі в роботі школи було запрошено філософів, бібліотекознавців, культурологів, науковців, фахівців у галузі бібліографії, книгознавства, інформатики, керівників і працівників сфери культури, освіти та науки з різних регіонів Росії (міста Архангельськ, Владивосток, Орел, Белгород, Салехард, Москва, Санкт-Петербург, Республіка Башкортостан, Калінінградська обл.), а також Республіки Білорусь. Вони виступили з цікавими доповідями і повідомленнями, серед яких: «Соціальний метаморфізм як закономірність історичного розвитку бібліотеки» (Ю. Гріханов, керівник Центру моніторингу вітчизняної культури АПРІКТ), «Керування професійними знаннями: від методології до технологій» (А. Каптерев, зав. кафедрою віртуальних комунікацій Московського державного університету культури і мистецтв), «Виробництво знання в культурі інформаційного суспільства. Бібліотеки як модель культури» і «Віртуальна реальність і її значення інтерпретація» (М. Опьонков, професор кафедри філософії Поморського державного університету ім. М.В. Ломоносова), «Саморефлексія бібліотеки: рівні осмислення її розвитку» (О. Смоліна, зав. науково-дослідним відділом бібліотекознавства Російської національної бібліотеки), «Концептуальна модель бібліотеки і бібліотечної освіти в умовах інформаційного суспільства» (В. Касап, доцент кафедри історії і теорії інформаційно-документальних комунікацій Білоруського державного університету культури) та багато інших.

Міжнародна бібліотечна філософська школа має сприяти осмисленню ролі бібліотеки як соціокультурного інституту в інформаційному суспільстві, суспільстві знання, а також подальшому розвитку і зміцненню міжнародних контактів фахівців різних галузей соціальної інформації, науки та освіти в інтересах гуманітарного суспільного процесу. Організація такої школи – смілива й амбіційна ідея. Ця акція отримала великий резонанс і підтримку в бібліотечному середовищі як необхідна та актуальна.

Хочеться подякувати організаторам школи за запрошення до участі у цьому корисному заході, а також колективу Черняхівської районної бібліотеки та її директору З. Пікаловій, які забезпечили умови для цікавого і плідного навчання, доклали багато зусиль до створення теплої дружньої атмосфери.



## ДОСВІД СТВОРЕННЯ ПРЕДМЕТНОГО РУБРИКАТОРА

## КОЛОНКА КАТАЛОГІЗАТОРА

*У статті викладено досвід створення та загальні принципи побудови предметного рубрикатора Наукової бібліотеки Хмельницького державного університету*



БУДЬ-ЯКА бібліотека до епохи комп'ютеризації і автоматизації займалася організацією тільки трьох основних каталогів: генерального (службового), алфавітного і систематичного (читацьких), при цьому „соромливо” забуваючи про існування ще одного – предметного. Складність органі-

зації і редагування такого каталогу у картковому варіанті змушувала навіть досить великі бібліотеки з багатотисячними фондами відмовлятися від нього. Фахівців-предметизаторів було мало, щоб не сказати, що їх зовсім не було. І це не дивно. Свого часу всілися в бібліотечній сфері Н.К. Крупська не

**Л. Сергеева**

прикривала свого вкрай негативного ставлення до предметного каталогу. Після наради з теоретичних питань у грудні 1936 р. багатьох предметизаторів було репресовано, а каталоги – знищено. Не кращим був стан речей і у

післявоєнні роки. Не залишивши учнів, пішли з життя майже всі видатні теоретики і практики предметизації. Сьогодні викладати її у вищих навчальних закладах просто нема кому.

Звичайно, наразі можна багато сперечатися щодо доцільності ведення на той час подібного каталогу кожною бібліотекою. Але при цьому не варто забувати, що проблема змістовного оброблення інформації з'явилася паралельно із книгоописом і створенням бібліотек, оскільки всі схеми класифікації, що тоді існували і, до речі, зараз існують, не можуть поспіти за стрімким розвитком наук і технологій.

Велику „жирну“ крапку у розв'язанні цієї проблеми поставив комп'ютер. З цього моменту питання предметизації стало перед бібліотечною спільнотою на весь зріст. Стало зрозумілим, що нова технологія, зокрема, дозволяє створити гнучку й здатну до розвитку систему розкриття змісту документа і його автоматизованого полегшеного пошуку, але тут не обійтися без завчасно розробленого списку предметних рубрик, методично і практично актуального для всієї мережі бібліотек. Проте саме такого універсального списку рубрик не було.

Предметизатори рубіжної з нами Росії співпрацювали, зустрічалися на конференціях і нарадах, але до розробки списку не приступали. Всесоюзна книжкова палата мала надзвичайно багаті традиції, однак всі накопичені рубрики в кінці року перетворювалися в предметний покажчик до „Книжної летописи“, а згодом робота починалася спочатку. Десятки бібліотек Росії роками вели свої предметні каталоги саме за рубриками Книжкової палати, але їхнього списку як єдиного керівного документа так і не дочекалися. Універсальний за тематикою предметний каталог нині Російської національної бібліотеки (РНБ), про який розповсюджувалися легенди, був мало кому відомий на практиці, оскільки прямого доступу до нього не було.

В Україні справи не кращі. Сам процес автоматизації запізнюється на кілька років і не має такого масового характеру, як у Росії. Знаю з досвіду багатьох вузівських бібліотек, що процес автоматизації у них обмежується переведенням карткового каталогу в електронний варіант, при цьому уявлення про тематичні рубрики залишається вкрай туманним.

Але я б не стала писати про предметизацію, не маючи практичного досвіду створення предметного (або як у нас – в бібліотеці Хмельницького державного університету – прийнято називати „тематичного“) рубрикатора.

Процес автоматизації почав бурхливо розвиватися в бібліотеці з кінця 1999 року, після придбання програми „УФД. Бібліотека“. Але це не було „нульовим рівнем“, оскільки з 1991 року вся нова література, що надходила до бібліотеки, реєструвалася за допомогою програми „Бібліотека 2.0 – МГУ“, і до 1999 року в електронному каталозі вже нараховувалося близько 14 000 записів (назв). Всі ці записи були оснащені ключовими словами, що розміщувалися за абеткою. Таке розташування ключових слів являло собою примітивний спосіб організації інформаційно-пошукового тезауруса, який не був зручним ні для користувачів, ні для бібліотекарів. Тому викликає подив, що багато бібліотек при створенні своїх електронних баз даних використовують саме такий варіант інформаційно-пошукового тезауруса. Ймовірно, це пов'язано з недосконалими бібліотечними комп'ютерними програмами, які не дають можливості створити щось більш цікаве.

Програма „УФД. Бібліотека“ дозволяє одночасно створювати бази даних за всіма видами документів – книгами, брошурами, методичними рекомендаціями, неопублікованими документами, авторефератами дисертацій, звітами, аудіовідеоматеріалами, статтями із наукових збірників і періодичними виданнями. Це забезпечує пошук інформації як в окремих, так і в усіх разом БД.

Вивчивши технічні особливості нової програми „УФД. Бібліотека“, її практично необмежені можливості, ми прийняли непросте рішення – створити такий предметний рубрикатор, який, з одного боку, максимально відповідав би найбільш різноманітним і неочікуваним запитам читачів, а з ін-

шого боку – максимально розкривав зміст всіх наявних у бібліотеці документів.

Обираючи такий шлях, ми, по-перше, відразу відмовилися від групування ключових слів за абеткою і, по-друге, назвавши ключові слова „тематичними рубриками“, розширили для себе рамки формулювання самих рубрик. Це, у свою чергу, дозволило створювати в подальшому тематичний рубрикатор, який на сьогодні налічує понад 25 000 тематичних рубрик, що забезпечують виявлення ієрархічних та асоціативних відносин між поняттями, ще більш складних, ніж в інформаційно-пошуковому тезаурусі, який містить ключові слова і дескриптори. Інакше кажучи, весь наш тематичний каталог сьогодні нагадує модель молекули невідомої хімічної речовини.

Але це вже є кінцевим результатом, а починалося все з формулювання та групування в тематичному каталозі тематичних рубрик, які, відповідно до загальноприйнятої термінології, склали інформаційно-пошукову мову (ІПМ).

ІПМ – це штучна мова, призначена для віддзеркалення змісту документів і запитів чи описання фактів з метою їхнього подальшого пошуку в автоматизованих інформаційних системах (АІС), зокрема, в автоматизованих інформаційно-бібліотечних системах (АІБС).

В цілому необхідність створення ІПМ для відображення змісту документів, запитів і фактів з метою їхнього пошуку зумовлена тим, що природні мови (ті, якими розмовляють) мають низку якостей, що ускладнюють їхнє використання для запису і пошуку інформації. Точні значення багатьох слів можна визначити лише з контексту, в якому їх використано.

Коли для зазначення одного й того ж поняття застосовуються різні послідовності знаків (слова, словосполучення), тоді кажуть про синонімію, яка може бути лексичною (формування фондів, комплектування фондів) і граматичною (студенти, студентство). В нашому випадку, створюючи тематичну рубрику, використовуємо найбільш розповсюджені синонімічні слова чи вирази, подаючи їх зі знаком «=». Це суттєво розширює можливості пошуку інформації.

Явище омонімії – це наявність різних значень в одній і тій же послідовності знаків (брак – порушення якості, недостатність чогось, шлюб), якщо при цьому не проглядається загальне походження значення слова. Омнімі дуже рідко зустрічаються у нашому тематичному каталозі.

Полісемія (багатозначність) виявляється при суттєвому розходженні різних значень одного і того ж слова, хоча їхнє загальне походження відомо: крило (птаха чи літака), крило (будівлі), крило (партії).

Зустрічаються випадки, коли одне і те саме поняття має різне застосування. Наприклад: адсорбція як хімічний процес і адсорбція як соціальний процес, пристосування емігрантів до нового для себе соціуму.

Створення тематичних рубрик здійснювалось як способом наукової розробки структури понять, так і їхнім добром із репрезентативного фонду документів з наступним доповненням його термінами з допоміжних джерел. Обравши такий напрям, провідні фахівці бібліотеки розробляли тематичний рубрикатор шляхом спроб і виправлення помилок, набуваючи безцінного практичного досвіду.

Відсутність потрібної інформації з питань предметизації, можливо, є меншим злом, ніж той потік суперечливої інформації, з яким ми стикаємося сьогодні. У кращому випадку це – переписані авторами один у одного розділи з підручників часів Радянського Союзу. Найбільш цінною є невелика брошура О. Лавренкової „Методика розробки інформаційно-пошукового тезауруса“ [3]. Це видання з'явилося у нас в бібліотеці із запізненням на два роки, коли робота над створенням тематичного рубрикатора (каталогу) перейшла у стадію вдосконалення, але за всіма параметрами лише підтвердила вірність обраного нами шляху.

Принцип, покладений в основу нашого каталогу, – синтез систематизації, предметизації і логіки. Джерелом систематизації стали прийняті в бібліотеці таблиці УДК, джере-

лом предметизації – розроблений протягом 40 років абетково-предметний покажчик до систематичного каталогу, а джерелом логіки – різноманітні довідкові видання, Інтернет і просто ерудиція спеціалістів бібліотеки.

На першому етапі було визначено основні напрями певних галузей знання із врахуванням навчальних програм нашого університету. Особлива увага приділялася профільюючим дисциплінам – економіці, техніці, психології, комп'ютерним системам, радіоелектроніці, педагогіці, філології, праву. За цими напрямками тематичний рубрикатор розроблявся більш розгалужено. Спочатку створили так звані «кістяк», який із часом нарощувався новими рубриками. На цьому етапі роботи було застосовано принцип систематизації на основі таблиць УДК.

Поповнення каталогу новими рубриками відбувалося відповідно до надходження нової літератури до бібліотеки. Це було «привілеєм» систематизаторів з відділу наукової обробки літератури.

Коли бібліотека на початку 2001 року розпочала рекаталогізацію своїх фондів, поповнення каталогу почало відбуватися значно скоріше і цілеспрямованіше. За рік каталог збільшився на 8 500 тематичних рубрик.

Другий етап роботи над каталогом мав аналітичний характер. З накопиченням інформації з'явилася необхідність групування рубрик, бо інакше можна було знову прийти до того, від чого хотіли відмовитися, – до тематичних рубрик, упорядкованих за абеткою, але вже в межах конкретної галузі знання.

Той факт, що структура каталогу від початку базувалася на групуванні за галузями знання, дозволив відносно швидко і чітко вибудовувати ієрархічні дерева з відношенням «рід» – «вид», розподіляючи тематичні рубрики за дедалі більш вузькими семантичними категоріями, інакше кажучи, – «від загального до окремого». Так почали з'являтися гніздові рубрики.

Групування тематичних рубрик у гніздові відбувалося за такими напрямками: «предмети», «процеси», «характеристики», «супутні (природні) явища», «умови». В їхніх межах виокремлювалися головні семантичні категорії, що визначалися для кожного тематичного розділу на основі аналізу сфери діяльності. Вони являють собою деякі найбільш загальні поняття відповідної галузі знання.

Наведемо декілька прикладів групування тематичних рубрик.

До категорії «процеси» відносяться дії, здійснювані самою людиною, або її праця, змінена за допомогою технічних та інших знарядь.

Приклади: *управління, експлуатація, зварювання, пошиття, моделювання, комплектування, дослідження, ремонт, викладання.*

На відміну від доцільних процесів, фізичні, хімічні, біологічні, соціальні та ін. процеси виділяються в окрему категорію «явища», «стан».

Приклади: *рух, рентгенівське випромінювання, здоров'я, психічний стан, відпочинок, зростання, процес, стрес, магнітне поле.*

До даної категорії можна не відносити природні процеси, явища, що розглядаються як негативні, пов'язані із діяльністю людини. Такі тематичні рубрики рекомендовано виділяти у категорію «негативні явища», хоча це і не обов'язково.

Приклади: *корозія, патологічний стан організму, хвороби, дисбаланс, заledenіння, зношення, дефіцит, пожежа, старіння, перегрів, порушення, загибель, дезорієнтація, відмова, інформаційний шум, зараження, забруднення.*

Крім того, до категорії «негативні явища» можна умовно віднести деякі предмети, поява чи існування котрих розглядається як негативний прояв.

Приклади: *тріщини, приміси, відходи, стічні води.*

«Характеристиками» вважаються всі якості, параметри предметів. Виділяються два типи «характеристик»: характеристики-найменування (наприклад, *форма, хімічні властивості,*

*сталість, термін, якість, застосування, колір*) та конкретні характеристики (наприклад, *український, неефективний, високий, типовий, нестаціонарний, соціальний, громадянський*).

«Умовами» природно вважаються сприятливі чи несприятливі обставини здійснення «процесів», «явищ», «станів», «негативних явищ» чи існування «предметів».

Приклади: *умови експлуатації, атмосфера, середовище, навколишнє середовище, спекотний клімат.*

«Предмети» виділяються в окрему категорію як множина «самостійних сутностей» на противагу «ознакам», до яких відносяться дії, стани, характеристики і все те, що не являє собою самостійну сутність, а лише є притаманним чомусь іншому. Застосоване в цьому розумінні поняття «предмет» треба відрізнити від поняття «предмет думки» чи «предмет пізнання».

Категорія «предмети» у більшості сфер діяльності, у свою чергу, поділяються на такі головні категорії: «галузі практичної діяльності і науки», «технічні засоби», «будівлі» (з яких можна вирізнити «комунікації», «приміщення»), «деталі і вузли», «будівельні конструкції», «частини організму людей», «матеріали і речовини», «організації», «підприємства», котрі можна включити до категорії «колективи»; «інформація, дані», «джерела і носії інформації», «зображення», «сукупності, системи», «теорії», «абстрактні поняття».

Зручно також використовувати псевдокатегорії «тощо», «та інші», які узагальнюють значення низки предметів або є одиночними представниками категорій, не специфічних для даної галузі знання.

Словосполучення розподіляються за категоріями відповідно до головного іменника, тобто іменника, від якого залежать всі інші слова у словосполученні.

Таким чином, зібраний масив тематичних рубрик спочатку розподіляється за основними, а потім, ступінчасто, за більш вузькими категоріями, в результаті чого вибудовуються «ієрархічні дерева» за родо-видовими відносинами.

Створюваний нами предметний рубрикатор на основі певних теоретичних принципів, про що йшлося вище, має дуже гнучку структуру.

Основою для формування будь-якої нової гніздової рубрики може слугувати будь-яка тематична рубрика на будь-якому рівні ієрархічної залежності, якщо в цьому виникає потреба. Можливі переміщення, зміна підлеглості гніздових рубрик. При цьому зберігається вся інформація, яка знаходиться у цих тематичних рубриках. Дозволяється уточнення формулювань самих рубрик при врахуванні специфіки читачьких запитів.

Робота над створенням тематичного каталогу продовжується. Знаходячи в періодичних виданнях зернинки корисної інформації з даної теми, а також використовуючи свій досвід, ми відшліфовуємо те, що вже напрацьовано. Принагідно ми продовжуємо поповнювати свій каталог новими поняттями.

З 2002 року нашим інтелектуальним продуктом користується бібліотека Східноукраїнського університету ім. В. Даля м. Луганська. Цього ж року окремі розділи нашого тематичного каталогу було передано бібліотеці Житомирського технологічного університету. У 2004 році Хмельницька обласна бібліотека для юнацтва придбала програму «УФД. Бібліотека» і також почала використовувати окремі розділи нашого тематичного каталогу.

Дуже хотілося б дізнатися думку користувачів щодо нашого інтелектуального продукту, їхні зауваження і пропозиції. Запрошуємо до співробітництва всіх, кого хвилюють проблеми предметизації.

Наш e-mail: 11313@mail.ru.

#### Список використаної літератури

1. Горлова І.Л. Сложитъ бы рубрику, как песню, но от проблем той песне – тесно // Библиотека. – 2003. – № 12. – С. 45-47.
2. Екимова Н.Г. Отдел электронного назначения // Библиотека. – 2003. – № 2. – С. 42-44.
3. Лавренёва О.А, Методика разработки информационно-поискового тезауруса. – М.: Пашков дом, 2001. – 56 с.

4. Сукиасян Э.Р. Библиотечные каталоги: Метод. материалы. – М.: ИПО Профиздат, 2001. – 192 с. – (Соврем. б-ка; Вып. 19).
5. Сукиасян Э.Р. Компьютеризация библиотеки: с чего началось, тем и закончилось // Науч. и техн. б-ки. – 2003. – № 9. – С. 17-18.
6. Сукиасян Э.Р. Электронные каталоги // Библиотека. – 2003. – № 2. – С. 38-41.
7. Сукиасян Э.Р. Электронные каталоги: Рос. вариант // Библиотека. – 2003. – № 3. – С. 31-33.
8. Вилегжаніна Т.І. Інформаційно-пошуковий тезаурус як інструмент індексування документів // Бібл. планета. – 2004. – № 1. – С. 7-10.

9. Збанацька О.М. Застосування інформаційно-пошукового тезауруса в інформаційній сфері // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики: 36. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. / ДАККІМ. – К., 2004. – С. 95-97.

10. Вилегжаніна Т.І., Збанацька О.М. Лінгвістичне забезпечення для створення уніфікованого пошукового образу та пошукового запиту документа // Електронні ресурси бібліотек: За підсумками Всеукр. наук.-практ. конф. директорів держ. та обл. універс. наук. б-к, 14-17 жовт. 2003 р. – Кіровоград, 2003. – С. 126-134.

## РОЛЬ КНИГИ У ВИХОВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

## БІБЛІОТЕКИ - ДІТЯМ

*У статті на основі досліджень читання дітей, аналізу шкільної програмної літератури, психолого-педагогічних характеристик окремих вікових груп дошкільників та молодших школярів запропоновано систему роботи з їхнього екологічного виховання, окреслено орієнтовне коло необхідних книжкових видань*



ОДНІЄЮ із важливих ланок національної системи виховання є формування екологічної культури, гармонійних відносин людини з природою. Проблеми дбайливого ставлення до природи, охорони навколишнього середовища, поліпшення екологічної ситуації є досить актуальними для України і всієї планети.

Основи екологічної культури (екологічного мислення, екологічної етики та моралі) закладаються у дитини з раннього віку в сім'ї, дитячому садку, школі, а також у процесі інформаційно-бібліотечного обслуговування в мережі бібліотек для дітей України.

Сьогодні, на жаль, немає жодного документа, прийнятого на державному рівні, де йшлося б про роль бібліотек та їхню участь у вихованні екологічної культури у дітей.

Питання екологічного виховання засобами бібліотечної роботи розглядаються бібліотекознавцями в Україні, виходячи з особистого морального ставлення до вказаної проблеми. Зокрема, цьому присвячено публікації Н. Базяк, Л. Дьоміної, С. Капранової, О. Покровської та ін. Разом з тим питання екологічного виховання дітей раннього віку залишилися за межами їхніх досліджень. Розгляд цієї проблеми є метою нашої статті.

Виховати справжню Людину – не проста справа, що вимагає часу, сил, знань, певних навичок і високої вимогливості батьків до себе. Бо саме вони повинні вести свою дитину нелегкою й довгою дорогою у великий складний світ знань і почуттів. Тільки добре, любляче серце в тісному союзі з розумом, збагаченим досвідом і наукою, може сприяти формуванню особистості.

Сім'я – це школа людських взаємин, де діти з перших кроків свого життя засвоюють систему моральних цінностей, норми поведінки, культурні традиції народу. Найголовнішими і найближчими вихователями дитини є батьки, котрі повинні створити умови, за яких дитина мала б можливість зростати активною, життєрадісною, творчою особистістю, чемною і привітною, люблячою своїх рідних, свій край, мову. Саме батьки мусять змалечку прилучати дітей до традицій і звичаїв свого народу, вчити поваги до морально-естетичних цінностей, екологічної культури [10, 3].

У 1995 році Національною бібліотекою України (НБУ) для дітей на базі Волинської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Київської, Луганської, Полтавської, Черкаської, Чернігівської обласних бібліотек для дітей, Центральної міської бібліотеки для дітей м. Києва та на власній базі проводилося локальне соціологічне дослідження "Книга в сім'ї". Метою цієї розвідки було вивчення педагогічної грамотності ба-

тьків та ступінь їхнього впливу на читання дитини, а та-

кож взаємовідносин бібліотеки й сім'ї. Досліджувалися також авторитет бібліотеки у членів родини, рівень зацікавленості батьків у відвідуванні її дітьми, стан та шляхи вдосконалення сімейного читання. Аналіз цієї роботи підтвердив високий рейтинг бібліотеки: 93,3% опитаних дітей відповіли, що їм подобається відвідувати бібліотеку, а 98,1% батьків вважають обов'язковим для своїх дітей користування її послугами. Отримані дані дозволили визначити найбільш перспективні, змістовні напрями роботи з сім'єю, організувати індивідуальну роботу з дітьми до 4, від 5 до 6 і від 7 до 10 років [7, 7-8].

Протягом багатьох років книга служила засобом духовного спілкування батьків з дітьми. Сімейні читання були і залишаються невід'ємною частиною проведення дозвілля разом із близькими і рідними членами родини. Але тільки спільними зусиллями бібліотеки і сім'ї можна підтримати бажання дітей читати, домогтися, щоб книга стала бажаною і потрібною в кожному домі.

Результатом вищезгаданого дослідження стала орієнтовна програма "Читання у колі сім'ї з дітьми до 10 років", яку розробила НБУ для дітей. У ній пропонується література для читання у колі сім'ї з дітьми віком до 4 років, від 5 до 6 років та від 7 до 10 років. Призначена для використання в родинному колі, програма допомагає батькам ознайомити дитину з найкращими зразками національної та світової літератури, формувати духовний світ дитини, виховувати у неї високі моральні якості, вводити у світ рідної природи, закладати основи екологічного виховання.

Дитяча література – це особливий світ, який юний читач пізнає розумом і серцем. Сприйняття нового дається дитині самою природою. Тут бере свій початок розвиток допитливості. Дитину слід вчити вдивлятися, бачити і помічати, дослухатися, слухати і чути, обстежувати, обмацувати. Для дитини першого року життя підбирають яскраві книжки з простими і чіткими малюнками, які зображують знайомі їй рослини і тварини. Це можуть бути картонні книжки, і дитина матиме можливість самостійно перегортати їхні сторінки. Книжки із звичайними сторінками дитині можна пропонувати після того, як вона перейде в наступний період розвитку – раннє дитинство (1-3 роки) [5, 14].

У півторарічному віці дитина починає оволодівати мовою, вона вже здатна сприймати більш складні малюнки, наприклад зайчика, що виглядає з-за куща. Їй слід показувати книжки з великими ілюстраціями, в тому числі книжки-картинки, книжки-іграшки, книжки-ширмочки. Можна спробувати читати їй найпростіші екологічні казки і вірші, але для кращо-

### І. Романченко